

FINNSAM information

Nr 3
2020

Medlemstidning för FINNSAM - Finnbygder i samverkan

ISSN 2000-9399

Om FINNSAM-information

Syfte med medlemsbladet

FINNSAM information är ett medlemsblad som ges ut fyra gånger per år till medlemmar i föreningen FINNSAM - Finnbygder i samverkan. Syftet med medlemsbladet är att ge medlemmarna möjlighet att ta del av aktuella rapporter, protokoll, nyheter och konferensinbjudningar.

Ansvarig utgivare

Maud Wedin, Falun, Ordförande i FINNSAM

Medlemstidningen ISSN är 2000-9399

FINNSAM:s organisationsnummer är 802429-6108.

Redaktion

Anita Österman
Timbonäs 140
SE-686 98 Gräsmark
Telefon +46 70 604 65 57
anita_osterman@hotmail.com

Hans Bergström
Övre Stortorpet, Långvak
SE-671 92 Arvika
Telefon +46 70 292 22 25
hans.bergstrom@textra.se

Om redaktörens uppdrag

Redaktörens uppdrag är att sammanställa material från föreningsmedlemmarna. Nästa FINNSAM-information kommer ut i januari månad. Vill du ha med något i nästa nummer så är manusstopp den 15:e december.

Medlemsavgift

Medlemsavgiften är 100 NOK/SEK för enskild person och 300 NOK/SEK för institution/organisation.

**Betala din medlemsavgift senast 30 juni.
Glöm inte bort att ange din e-postadress.**

Sverige

Plusgironummer 646 27 77-1

Norge

Bankkontonummer: 1830.33.22104, Grue Sparbank.

FINNSAM- information nr 3, 2020

Innehåll

Om FINNSAM	3
FINNSAM:s styrelse 2019/2020	3
Finnsams vinterkonferanse i Oslo 2021	4
Evenemangsdagen i Locksjöstugan	5
Vinterkonferensen i Göteborg 2019	5
Skogsfinnarna som for till Nya Sverige	5
Trysil finnskog – de første generasjonene	12
Finnsams vårkonferens 2021	13
Informationsfilmer på gång	13
Skogsfinsk näverflätning	13
Finnskogsmuseets länkträd	13
Lär känna våra finnmarker	14
Finnsam-seminarium på Kolmården 2021	16
Utflykt till Hindriks	16
Stora Digerlidens ria renoverad	17
IN MEMORIAM	19

Några ord från redaktörerna

Efter en tämligen dyster juli – vädermässigt i alla fall, blev augusti en fantastiskt bra månad. Det viktigaste har förstås varit att få umgås med släkt och vänner och jag har fått glädjen att kunna introducera några finnskogspärlor till flera av dem. En femtioåring uppvaktades med först ett besök vid stjärnstenen och kvejen i Kammesmark, Timbonäs. Sen blev det motti och fläsk på finngården Kvarntorp. Därefter en vandring till Ritamäki där orkideerna och fältgentianan blommade för fullt vilket bidrog till att förhöja känslan av den magi man upplever när man besöker denna underbara plats. Dagen avslutades med middag på Kalasmakeriet med utsikt över Lillsjön och Gräsmarks vackra kyrka.

Andra vänner fick vara med om en vandring på 7-torpsledens hela sträcka, innan gränsen mot Norge så snöpligt stängdes igen. Och ytterligare andra fick höra om skogsfinsk magi och magiska tecken vid en utflykt till Solør Värmland finnkulturförenings två gårdar, Purala och Abborrtjärnsberg. Hans har dessutom fördjupat sin kunskap om Skogsfinsk kultur genom att delta i Karlstad Universitets årliga sommarkurs med bl.a. en fältvecka på Mattila, under inspirerande ledning av Gabriel Bladh. Denna 7,5 poängs kurs kan vi varmt rekommendera till alla!

Mycket blev inställt, annat som kunde genomföras kan ni läsa om i detta nummer av FINNSAM-info och så hoppas vi att de konferenser och evenemang som planeras under nästa år verkligen kommer att kunna bli av.

Om FINNSAM

FINNSAM bildades 1992 för att underlätta samarbete, forskning mm kring finnskogsaktiviteter. Nätverket är öppet för alla som är intresserade av skogsfinnarnas kultur och historia.

FINNSAM arrangerar årligen en vår- och en höstkonferens där finnskogsområden är värdar. FINNSAM-medlemmarna får därigenom lära känna olika finnskogsområden i Sverige eller Norge. Vanligen arrangeras årligen även en vinterkonferens med arkiv- eller ämnestema. Regelbundet skickas medlemsbladet FINNSAM-info med aktuella rapporter, protokoll och nyheter.

FINNSAM håller också i olika projekt innefattande litteratur, byggnader, släktnamn, släktforskning, informationsfilm, bibliografi och mycket annat. Mer information om FINNSAM hittar du på www.finnsam.org.

FINNSAM:s styrelse 2019/2020

Ordförande

Maud Wedin, Bergalid 3, SE-791 32 FALUN
telefon: 070-692 28 64,
e-post: maud@finnbygden.se

Vice Ordförande

Jan-Erik Björk, Sjögrässtigen 4
531 73 KÄLLBY, telefon: 072-320 01 80
e-post: janne.bjork1@telia.com

Kassör

Anette Norberg, Västra Vargträsk 13, SE-921 92
LYCKSELE, telefon: 076-763 20 15
e-post: anette@vargtrask.one
Anette är även ansvarig för medlemsregistret.

Sekreterare

Tor Eriksson, Västra Nobelgatan 22, SE-703 55
ÖREBRO, telefon: 019-14 05 08, 070-823 44 25,
e-post: hummelgruvan1970@gmail.com

Ångermanland-Södra Lappland

Ordinarie: Maarit Kalela Brundin, Innertavle 381,
SE-905 96 UMEÅ, telefon: 070-527 92 73
e-post: maaritkalelabrundin@gmail.com
Suppleant: Tord Eriksson, STOCKHOLM
e-post: tord@kth.se

Mellannorrland

Ordinarie: Maud Wedin, adress se ovan
Suppleant Linda Blied, ÅBY
e-post: linda.blied@gmail.com

Gävle-Dala/Orsa

Ordinarie: Maths Östberg, V. Ösavägen 40, SE-822
40 ALFTA, telefon: 070-566 01 68
e-post: finnskogsmuseet@swipnet.se
Suppleant: Eva Jernqvist, DELSBO
e-post: eva.jernqvist@gmail.com

Bergslagen

Ordinarie: Tor Eriksson, adress se ovan
Suppleant Kenneth Norrgrann, VÄSTERÅS
e-post: zinda@hotmail.se

Närke-Tiveden

Ordinarie: Lena Gribing, Anderstorp, SE-695 94
FINNERÖDJA, telefon: 0584-202 86
e-post: lena.gribing@gmail.com
Suppleant: Yvonne Johansson, LAXÅ
yvonne_johans51@hotmail.com

Värmland

Ordinarie: Anita Österman, Timbonäs 140,
SE-686 98 GRÄSMARK, telefon: 070-604 65 57
e-post: anita_osterman@hotmail.com
Suppleant Niclas Persson Tenhuinen, TORSBY
e-post: klemmetan@telia.com

Norge södra Finnskogen

Ordinarie: Birger Nesholen, Gjeterudsvegen 76,
NO-2260 KIRKENÆR, telefon: +47-900 29 447
e-post: birger@skogfinnskogsmuseum.no
Suppleant Jan Myhrvold, GJERDRUM
e-post: jan@fennia.nu

Norge norra Finnskogen

Ordinarie: Asgeir Lindberget, V. Strætåsvegen 241,
NO-2435 BRASKEREIDFOSS
telefon: +47-977 00 670
e-post: asgeir.l@gmail.com
Suppleant Mary G. Tangen
e-post: marygtangen@hotmail.com

Finnsams vinterkonferanse i Oslo 5 - 7 mars 2021

Foreløpig program:

Fredag 5. mars, kl. 1600 til 1900

Åpning

Praktiske orienteringer

Norge på begynnelsen av 1800-tallet

- hvordan var levevilkårene i Norge på begynnelsen av 1800-tallet?

Sølvskatten i Norge i 1816 – var det noen fra Finnskogen som betalte?

- sølvskatten som personalhistorisk og kulturhistorisk kilde Hvem var Carl Axel Gottlund?

Arbeidet med skogfinske kulturminner i Øst-Norge utenom Finnskogen de seinere åra.

En kort orientering om Finnsam

Lørdag

Planlagt å tilbringe dagen på museene på Bygdøy, en kort reise fra Oslo sentrum

Norsk maritimt museums samling av stokkebåter – geografi og kronologi (hvis aktuell foredragsholder svarer ja)

Kattissene i Nøklevann i Østmarka i Oslo

Hva har Norsk folkemuseum av samlinger av skogfinske gjenstander (hvis aktuell foredragsholder svarer ja)

Arkivkilder i Norge med innhold som kan være relevant for skogfinsk forskning

- Norsk etnologisk gransking
- Samlingene til Institutt for sammenlignende kulturforskning
- Andre kilder

Omvisning i den skogfinske røykstua på Norsk folkemuseum. Hvis gruppa må deles kan halvparten se den norske røykstua fra Vestlandet først, og så kan vi bytte (dette er avhengig av at det ikke er alt for mye snø på Norsk folkemuseum).

Søndag:

Sted: Oslo bymuseum i Bernt Ankers gamle lystgård, Frogner hovedgård. Han eide i sin tid mye av den norske Finnskogen

Fokus på Bernt Anker og Gottlund

Om Bernt Anker og Anker-familien, ev. noe om det Ankerske fidekomiss

Carl Axel Gottlunds politiske rolle på den norske Finnskogen og hans rolle i forbindelse med tvangsauksjonen etter det Ankerske fidekomiss

11.30: Omvisning på Frogner hovedgård, med fokus på Bernt Anker, ev. i to grupper hvis det er nødvendig

Evenemangsdagen i Locksjöstugan

Kåra-Henrik underhöll i det behagliga vädret.

Stefan Lundgren serverade vilt med bröd.

Årets evenemang gick av stapeln vid Locksjöstugan den 22 juli. Vädret var behagligt och trettiosju personer, varav 15 kvinnor, hade letat sig ut till stugbacken. Kåra-Henrik stod för underhållningen med publiken spridd på corona-avstånd och Stefan Lundgren serverade en god vilträtt med hembakt bröd. De som ville kunde äta inomhus vid den varma rökugnen.

Text: Marga Boustedt, Foto: Folke Hansson

Vinterkonferensen i Göteborg 8 -10 mars, 2019

Skogsfinnarna som for till Nya Sverige

Fredagen 8 mars

Tor Eriksson hade gjort några resor ner till Göteborg för att knyta kontakter och söka bidragsgivare inför den stundande konferensen. Nu tog han emot deltagarna på Comfort Hotell Göteborg, där inkvarteringen skedde.

Många hade åkt tåg till Göteborg för att sedan ta sig vidare till hotellet, vackert beläget på Skeppsbroplatsen intill stranden av Göta älv. Efter en stund samlades deltagarna i konferenslokalen som fanns i hotellet. Totalt hade 50 personer lockats till helgens seminarium för att få höra mer om finnarna i Nya Sverige.

Koloni från 1638

Nya Sverige bildades som svensk koloni 1638. Kolonin låg vid Nordamerikas ostkust i de nuvarande amerikanska delstaterna Delaware, Pennsylvania, New Jersey och Maryland. Hösten 2012 ägde ett forskarseminarium rum i Philadelphia om skogsfinnarna i området. Jan Myhrvold och Maud Wedin var inbjudna för att hålla varsitt föredrag kring ämnet.

Konferensvärdinnan Monika Öhrn hälsar oss välkomna till Göteborg och presenterar FINNSAM.

Generalkonsul Heli van der Valk.

Konferensen i Göteborg kunde ses som en fristående fortsättning på seminariet, men den här gången med FINNSAMs egna forskare.

En samarbetspartner var Finlands honorära generalkonsulat i Göteborg. Dess konsul Heli van der Valk invigde konferensen och hälsade alla deltagare välkomna till Göteborg. Honorärkonsulaten kompletterar Finlands beskickningsnät som utgörs av ambassaderna, generalkonsulaten, konsulaten och övriga beskickningar. Honorärkonsuler som Heli är privatpersoner, vilka sköter sin uppgift som oavlönad bisyssla.

Tor Eriksson hade Monika Öhrn med hennes lokala förankring vid sin sida som konferensvärdinna. Monika stod för den snygga utformningen av inbjudan och programmet till konferensen. Nu gav hon oss en kort introduktion till skogsfinnarnas historia och hon presenterade även FINNSAM och dess verksamhet. Något speciellt vi kunde ta del av på FINNSAMs hemsida var den starkt uppdaterade och omarbetade skogsfinska bibliografin.

Så blev det värden Tors egen tur att belysa några motiv runt Nya Sverige. Detta gjordes med hjälp av bokomslag, en amerikansk replik av fartyget Kalmar Nyckel med mera. Tonvikten låg på frimärken som har givits ut för att uppmärksamma 300-årsminnet av kolonin Nya Sverige. Sedan serverades middag nere i hotellets matsal, så alla begav sig dit för en matbit. För dem som ville avslutades dagen med en premiärvisning av FINNSAMs nya informationsfilm om skogsfinnarna, del 1. Filmen var vid tillfället inte helt färdig än utan Maud Wedin tog tacksamt emot tips och synpunkter till gagn för fortsättningen.

Lördagen 9 mars

Platserna intogs i hotellets konferenslokal, och nu inledde Elisabeth Thorsell dagen med ett föredrag om kolonins historia. Hon berättade att Sverige början av 1600-talet var en stormakt i vardande, trots förluster i kriget med Danmark omkring 1610, och den stora lösensumma som skulle betalas för Älvsborgs fästning. På 1620-talet kom holländaren Willem Usselinx till det nygrundade Göteborg. Där träffade han Gustaf II Adolf, och försökte intressera honom för att grunda en svensk koloni i Norra Amerika. Detta resulterade i bildandet av ett handelskompani 1626 som fick ensamrätt att bedriva handel och kolonisation i främmande världsdelar under 12 år. Trots denna start gick det trögt att få igång någon verksamhet, bland annat genom Sveriges deltagande i 30-åriga kriget.

Elisabeth Thorsell vid mikrofonen.

Konferensdeltagare lyssnar med stort intresse till den pågående föreläsningen.

År 1636 återupptogs projektet, nu under ledning av Axel Oxenstierna. Det bekostades gemensamt av Sverige och Holland. Nu hade man också ordnat med skepp som skulle segla till Delawarefloden, där den erfarna holländske sjökaptenen Peter Minuit visste om en lämplig plats för en svensk koloni. Skeppen Kalmar Nyckel och Fågel Grip avseglade hösten 1637 och anlöpte en landningsplats vid floden 1638 23/3, där det nu finns ett monument av Carl Milles. Om bord på fartygen fanns en liten militär trupp, en präst och ett antal nybyggare. Ordern hemifrån var att skaffa tobak, som skulle exporteras till Sverige.

Mark inköptes av Lenape

För att kunna göra detta köpte man mark av Lenape-indianerna, som såg fram emot att handla med svenskarna, och på det sättet få tillgång till varor som inte fanns i deras land. Fartygen gav sig snart på hemväg för att hämta fler nybyggare och handelsvaror. Kalmar Nyckel gjorde flera resor till kolonin, under det att Fågel Grip led skeppsbrott vid inseglingen till Göteborg. Prästen Johannes Campanius var mycket intresserad av indianernas liv. Han försökte omvända dem till kristendomen och översatte Luthers Lilla Katekes till deras språk. Campanius sammanställde även en ordbok över indianernas språk.

Kolonin styrdes av en ämbetsman, först löjtnant Måns Kling, som ersattes 1640 med Peter Holländer Ridder, som också köpte in markområden, så att det fanns mark till kommande nybyggare. Man hade också byggt ett fort, Fort Christina, för att kunna försvara sig mot de närboende holländarna, som inte uppskattade handelskonkurrensen. År 1643 kom en ny guvernör, Johan Printz, som var mycket energisk, men också kontroversiell, och maktfullkomlig. På ön Tinicum byggde han ett fint residens åt sig, Printzhof. Printz hade bekymmer inte bara med holländarna, utan även med nybyggarna, som inte gillade hans maktutövning, och med indianerna, som hade hoppat på flera skepp med varor från Sverige. Det kom inga skepp förrän 1646. Printz for till Sverige 1653, och efterträddes 1654 av Johan Risingh, som hade

goda initiativ, men holländarna intog Nya Sverige 1655. De behöll området tills engelsmännen tog över.

Svensk lag gällde i kolonin

Fram till 1682 gällde svensk lag i det gamla svenska området, då kväkaren William Penn fick hela Pennsylvania, inklusive det tidigare Nya Sverige, av Hertigen av York. Penn tyckte inte att det behövdes en särskild domstolsorganisation för Nya Sverige. Svenska kyrkan hade med vissa mellanrum skickat präster till Nya Sverige, och runt 1693 skrev befolkningen till Sverige och begärde biblar, psalmböcker och präster. Detta hörsammades, och fortsatte in på 1780-talet, men de flesta svenskättlingarna talade och förstod då inte längre svenska. De flesta prästerna for hem, men en, Nils Collin, stannade kvar och levde ända till 1831. Han begravdes i Gloria Dei-kyrkan i Philadelphia (den näst äldsta av de svenska kyrkorna, invigd 1701), inte långt innan nästa stora utvandring startade.

Befolkningen i Nya Sverige utgjordes av svenska bönder samt skogsfinnar, som utvandrat från Finland till skogsområden på svenska sidan och i Norge. Nu fortsatte de sin migration över havet.

Maud Wedin presenterade källkritik

Nästa föredragshållare var Maud Wedin, som hade bytt tid med Jan-Erik Björk. Maud tog upp några källkritiska aspekter på tidigare forskning och litteratur om skogsfinnarna i Nya Sverige. Forskare har fel-tolkat, som till exempel pionjären Amandus Johnson. Han skrev mycket om Nya Sverige under förra delen av 1900-talet. Peter Stebbins Craig läste en gång det finska släktnamnet Korhoinen som Corvhorn. Fel-tolkningar kan bero på bristande kunskap om orter i Sverige och svårigheter att läsa 1600-talsstil och även att förstå 1600-talssvenskan.

Andra felkällor gäller datering av diverse timrade hus runt om i området. Det är ju förstäligt att ägare av sådana hus gärna vill göra dem så gamla som möjligt, men det kan vara ganska tveksamt. De gamla husen är i allmänhet byggda av lövträd, som inte håller i århundraden, och är svåra att datera med dendrokronologi. 1988 byggdes en "svensk hembygds-gård" i furutimmer i Nya Sverige av en känd svensk snickare, Gunnar Zetterqvist från Floda, och dessa hus är nu i dåligt skick efter bara 30 år. Det visar att de förmodade 1600-talshusen antagligen är ganska mycket yngre än vad som påstås.

Ett annat exempel är slakten Morton som påstår att förfadern Mårten Mårtensson, en skogsfinne från Sverige, hade en far vid namn Martti Marttinen från Rautalampi. Någon sådan person har inte (ännu) påträffats i källorna. Slakten Morton i Amerika har en medlem, John Morton, som var med och skrev under

The Declaration of Independence 4 juli 1776, något som ättlingarna är mycket stolta över.

Arkeologin till hjälp

Stig Welinder belyste så ett forskningsprojekt som har letts av historiker Fredrik Ekengren vid Lunds universitet. Syftet var att med arkeologins hjälp studera kulturmöten mellan skogsfinnar och amerikaner vid bosättningarna i Delaware under 1600-talet. När svenskarna kom till Delaware bestod Lenape-stammen av ungefär tvåhundra personer. Drottning Christina hade tillhållit expeditionen att bemöta indianerna med omtanke. Svenskarna tyckte att de köpt marken så som man gjorde i Sverige, men indianerna ansåg att de bara upplåtit nyttjanderätten.

Det enda område som grävts ut i Nya Sverige är Printzhof, där det hittats rester efter en wigwam, som kanske användes vid förhandlingar med indianerna. Där fann man också bitar av europeisk keramik.

Den vita fyllning som syns på lokala stockstugor anser Stig Welinder vara kalk, som använts för att tät

Stig Welinder föreläser i Göteborg.

husen i brist på mossa och liknande. Det är okänt om det fanns några riktiga saunor inom området, möjligen kan det ha funnits någon enstaka ria. Det finns inga finsk-språkiga namn eller några rökstugor inom området. Somliga hus påstås vara sådana eftersom de har ugnen i ett hörn. Svenskarna hade med sig 300 kopparkittlar, som indianerna klippte i småbitar och gjorde smycken och pilspetsar av.

Peter Stebbins Craig

Så återkom Maud Wedin för att den här gången porträtter Peter Stebbins Craig. Peter S. Craig, som levde mellan 1928 - 2007 ägnade många år åt att

Maud Wedin belyser forskaren Peter Stebbins Craig.

forska om befolkningen i Nya Sverige. Han startade sin forskning på tidigt 1980-tal och fortsatte livet ut. Hans första artikel *The Yokums of Aronameck*, gavs ut 1983. År 1989 pensionerade han sig och ägnade därefter all sin tid åt folket i Nya Sverige. Peters samlingar finns bevarade och är tillgängliga på Luther Seminary Archives i Philadelphia. Samlingen omfattar 125 000 sidor som skannats och OCR-lästs och finns som pdf-filer. Vidare har mer än 10 000 handskrivna tabeller över familjer blivit digitaliserade, så att de blir sökbara och tillgängliga för forskarna. En del av dessa finns att köpa från Colonial Swedes. Läs mer på <http://craigcollection.colonialswedes.net/>

Maud visade ett diagram över Nya Sverige-bornas härkomst som gjorts i samarbete med Peter S. Craig och Lars-Olof Herou. De många skogsfinnar som reste till Amerika gjorde detta bland annat för att i mitten på 1600-talet förbjöds svedjandet i de nya skogsordningarna som utkom 1647 och 1664. Detta

Jan Myrhvold sneglar på sin dator.

gjorde att skogsfinnarna inte längre kunde odla på det traditionella viset. Svenska kronan ansåg att skogen behövdes bättre för att tillverka träkol för det växande bergsbruket.

Vilka arkiv finns om kolonin?

Jan Myrhvold orienterade oss sedan om de olika arkiv som kan innehålla material om folket i Nya Sverige. Det gäller i första hand de olika delstatsarkiven, för Pennsylvania, Delaware, Virginia och Maryland. Sen kan det också finnas county-arkiv, där det kan finnas handlingar om arvskiften, fastighetsköp och mycket annat. Lokala historiska föreningar finns ofta även på county-nivå. Finska släktnamn finns ju i en del kyrkböcker på Finnskogen och i Carl Axel Gottlunds tryckta dagböcker. Amandus Johnson, pionjären bland Nya Sverige-forskarna, gav 1938 ut en utgåva av kyrkböckerna 1713-1786 för Racoon och Penns Neck, som faktiskt finns att läsa på Kungliga Biblioteket och universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund.

Vi har samlats i hotellfoajén för att höra Pether Ribbefors berätta om Göteborg.

När Jan var klar med sin exposé över arkivmaterial blev det tid för lunch på Comfort hotell. Nu hälsade vi Göteborgaren Pether Ribbefors välkommen till vår sammankomst. Pether ledde oss trots ett miserabelt väder ut på Stenpiren vid Göta älv. Här finns Delawaremonumentet, vilket är en kopia av det monument som konstnären Carl Milles skapade 1937-38. Originalet var en gåva från Sverige till delstaten Delaware 300 år efter kolonin Nya Sveriges grundande. I reliefer finns på sockeln scener som beskriver händelser kopplade till historien. Monumentet pryds av skeppet Calmare Nyckel som stävar fram över havet för fulla segel, buret på en vågkam.

Emigrationens orsaker

Vi återvände in i värmen och återtog våra platser i föreläsningssalen. Jan-Erik Björk hade anlänt lite senare till Göteborg, vilket gjorde att han nu fick hålla två föreläsningar i rad. Han inledde med att berätta om emigrationens orsaker. Den första resan till Nya

Sverige 1638 organiserades av ett handelskompani, Nya Sverigekompaniet. Avsikten var att exploatera det stora landet i väster. Man var främst intresserad av tobaksproduktion för export till det svenska riket. På denna resa ingick inga finnar. De skulle bli betydligt flera under de drygt 10-tal resor som skulle företas längre fram.

I ett brev 1641 till landshövdingarna i bland annat Dalarna och Värmland sökte kronan förmå dem att engagera frivilliga kolonister att utvandra till Nya Sverige "ett mäktigt ymnigt och fruktsamt land". Särskilt "skogsfördärvarna" skulle man försöka övertala till en frivillig utvandring. Men skulle man inte få tillräckligt många personer till kolonin krävdes infångande och fängslande av dem i avvaktan på seglatsen.

Kronan sökte frivilliga emigranter

Till en början sökte alltså kronan frivilliga kolonister till det fruktbara landet. De flesta som valde att

Jan-Erik Björk läser ett brev. Alltjämt pågår aktiviteter i den svenska kyrkan, där det gamla svenska minnet lever vidare. Foto: Jan Myhrvold.

lämna hemlandet för kolonin i Nya Sverige tillhörde detta slag. Exempelvis lämnade en stor kontingent finnar från Medelpad sina hemman under 1660-talet. Invandrarna rörde egna gårdar på mark som köptes av indianstammarna i området. I källorna kallas de freemen. Förutom den lönsamma tobaken odlade man även majs, vete och grönsaker. Nybyggarna ägnade sig också åt jakt, fiske, boskapsskötsel och hantverk samt handel med skinn. Andra migranter tog anställning hos handelskompaniet. Man skrev på ett femårigt kontrakt och deltog sedan i arbeten i kolonin på samma sätt som frimännen. Efter de fem årens utgång blev man själv en freeman.

I den mån kronan inte lyckades rekrytera frivilliga till arbete i kolonin, återstod endast tvångsätgärder. Dessa handlade i praktiken om deportation. Nya Sverige kan i detta sammanhang ses som en straffkoloni. Men det är viktigt att betona att detta inte var huvudsyftet.

De tvångsöverförda personerna var dömda personer som hade gjort sig skyldiga till olika former

av brott. Det vanligaste brottet rörde sig om olaga svedjande, bland annat fördes flera finnar från bland annat Värmland över till kolonin i början av 1640-talet. Några hade gjort sig skyldiga till hordom och mökränkning. Annan brottslighet nämns också i källmaterialet. De straffade hade en möjlighet att värva sig som soldat.

Jan-Erik fortsatte så att presentera några finnbygger som berördes av utvandringen till Nya Sverige. Uppgifter om finnarnas utflyttningssorter kan påträffas i en rad olika källor. Viktigast bland dessa är domböckerna samt olika arbeten av Peter Stebbins Craig. Men det kan även finnas information i olika rannsakingsslängder, roteringslängder och handlingar i länsstyrelsernas arkiv. Av dessa källor framgår att de till Nya Sverige inflyttade finnarna kom från såväl den finska som den svenska delen av det gemensamma riket. I Stebbins Craigs arbeten avslöjas vissa utflyttningssorter i Finland. Han nämner Vasa, Storkyro och Kronoby i områdena i södra Österbotten. Några finnar hade flyttat från Åland och Åbo, medan andra har anlänt till kolonin från Nyland och Kexholms län.

Många emigranter kom från Västvärmland

I vissa värmländska domböcker framkommer att flera finnar hade sitt ursprung i de västra socknarna som Brunskog, Fryksände, Gräsmark, Gunnarskog och Karlunda. En finne flyttade under 1650-talet från Norra Ny socken i Klarälvdalen. Någon finsk familj lämnade under 1650-talet sitt hemman i Ljusnarsberg. En grupp om drygt 10 familjer, som sägs härstamma från "Letstigen" begav sig iväg på 1655/1656 års resa. Det är osäkert om alla verkligen kom fram. Någon enstaka finne uppges komma från Uppland. Slutligen, år 1664 utvandrade en grupp om ca 140 finnar från Borgsjö och Torps socknar i Medelpad. Deras fartyg skulle dock sjunka utanför den amerikanska kusten, varvid alla passagerare omkom utom en. Dessa finnar verkar till större delen vara skogsfinnar eller i varje fall finnar med ett ursprung i svedjebrukskulturen.

På väg mot Mullica Hill i New Jersey. Foto: Jan Myhrvold

Skylten vid bosättningen Mullica Hill. Foto: Jan Myhrvold

Till sist framträdde några skogsfinnska släkter som for från Finland till Sverige och därefter till Delaware. Maud Wedin belyste på så vis släkten Minkkinen, som först nämns i det stora Generalregistret över bosättningen i Finland, där Lars Grelsson och hans hustru finns i Minkilä före 1604, och sedan antagligen flyttat till Medelpad. Deras förmodade släkting Johan Grelsson for från Fryksdalen i Värmland 1656 med skeppet Mercurius med sin hustru Helena och tre söner till Crane Hook i Nya Sverige. Sonen Anders var känd som Anders Johnson Grelsson Mink. Med Mercurius reste 140 personer som tagit sig till Amsterdam. De ville inte återvända till Sverige, trots svenska regeringens ansträngningar. Namnet Mink/Minkkinen har även påträffats i Viksjö i Ångermanland.

Myhrvold om släkten Mulikka

Jan Myhrvold berättade om släkten Mulikka, som är omnämnd i en rannsaking 1636 i Orsa Finnmark. Pål Jönsson, the Finn, kom 1654 med hustru och barn och tjänstgjorde som soldat för guvernör Printz och sedan guvernör Stuyvesant, men flyttade med familjen till Maryland, där han senare avled. Familjen fanns kvar länge i trakten, och det finns flera hus bevarade, till exempel Mullica House i Mullica Hill i New Jersey (möjligen byggt av Eric Pålsson Mullica). Jan, som är duktig på DNA-forskning har lyckats knyta ihop flera släktgrenar med hjälp av DNA-analyser.

Cecilia Bothorp visar det befästa Göteborg. Kalle Kinnunen upp- lyser oss om det finska Göteborg.

Seminariedagen var så slut och vi lämnade hotellet. Lördagens middag serverades i den gamla befästningen Skansen Kronan. Här mottogs vi av Tors kurskamrat Cecilia Bothorp. Cecilia inledde kvällen med att visa ett bildspel hon har gjort om Skansen Kronan. När Göteborg blev stad 1621 behövde staden ett starkt skydd. Sveriges ökade intresse mot väst stod i konflikt med den dansk-norska unionen. Nya Älvsborgs fästning i Göta älvs inlopp gav skydd åt sjösidan. Det gällde nu att rusta lika bra för angrepp från land. Erik Dahlberg, som blev chef för fortifikationen lät förstärka Göteborgs försvar. Ett system med vallgrav, murar och bastioner inrättades som ett sick-sackbälte kring staden. På Rijsåsen byggdes Skansen Kronan och något senare Westgötha Lejon på Gullbergssklippan nordost om staden. Nu var Göteborg Nordens starkaste stadsfästning. Kronan och Lejonet fyllde ett avskräckande syfte, vilket ledde till att ingen av skansarna har deltagit i strid.

När Cecilia var klar presenterade Kalle Kinnunen och Marjaana Malm Nilsson Göteborgs stad som

Konferensdeltagarna är uppställda invid Gamla Varvsparkens Delaware-monument. Närmast stenen står vår guide Pether Ribbefors.

finskt förvaltningsområde. Göteborgs stad bjöd oss sedan på middagen i Skansen Kronan, vilken numera används som festlokal. Efter måltiden fick vi tillfälle att se oss om i fästningen, vilken bland annat rymmer en mängd kanoner.

Söndagen 10 mars

Eftersom jag bodde i en lägenhet vid Stigbergstorget tillsammans med Jan-Erik Björk hade vi nära till söndagens samlingsplats Gamla Varvsparken. De som bodde på hotellet hade längre väg att transportera sig. Pether Ribbefors återkom nu för att föreläsa om Nya Sverige-minnen.

När 300-årsjubileet av kolonin firades 1938, skänkte guvernören i Pennsylvania, George H. Earle, ett par bronsplattor som befäste minnet av den svensk-finska kolonin. Nya Sverige var den första permanenta europeiska bosättningen i Delawaredalen. Nära monumentet namngavs en gata till Delawaregatan, som ett led i 300-årsfirandet. Intill Gamla

Varvsparken vid Göta älv avseglade fartygen Calmare Nyckel och Fogel Grip till Amerika 1637.

Resor i Nya Sverige

Medelst spårvagn återvände vi sedan till hotellet på Skeppsbrolplatsen, där vi först avnjöt en kopp kaffe, vilket var välbehövligt efter morgonens utomhus-besök. Två föredrag återstod av programmet, varav det första var en reseskildring signerad Maud Wedin och Jan Myhrvold. Resan företogs i Nya Sverige hösten 2012, som en fortsättning på den årliga konferensen om Nya Sverige, vilken hölls i Philadelphia. De berättade om detta evenemang och även om sitt besök på American Swedish Historical Museum i Franklin Delano Roosevelt Park i södra Philadelphia. ASHM museet grundades av Amandus Johnson och är byggt att efterlikna Eriksbergs herrgård i Södermanland. Museet är beläget på mark som donerats av drottning Christina till kapten Sven Skute. Under konferensen föreläste Maud om The Evolution of Finn Forest Culture in Finland and Scandinavia in the 16th and 17th Centuries. Senare talade Jan om Perspectives on Family Names and Migration before 1821: Studies on the Finn Forest Ethnicity in Dalarna and the Swedish-Norwegian Border Area.

De följande dagarna hyrde Jan och Maud en bil och besökte många av de kända platserna där skogsfinnarna bott, såsom Racoon Creek med Trinity Church och Eric Mullicas grav, Swedesboro och Morton Farmstead. De besökte även Kalmar Nyckel shipyard, där den moderna repliken av skeppet finns, och även resterna av Fort Christina. En mer detaljerad reseberättelse finns i Swedish American Genealogist 2012/4, och går att få som en pdf-fil från Elisabeth Thorsell, e-post: elisabeth@etgenealogy.se

Jan Myhrvold övergick sedan till att berätta om DNA, som kan vara ett mycket bra stöd för att hitta sina levande och nära släktingar. När man hittar släktingar längre tillbaka än fyrmänningar börjar det bli komplicerat eftersom autosomala DNA-tester ofta inte sträcker sig längre. För många är de autosomala testernas geografiska översikter de mest spännande. Man måste vara med-

veten om att sådana översikter ska tas med en nypa salt och att många av de färgade områden som visas på kartan är vilseledande. Färgen som visar att man har samma ursprung som människor i Finland tillhör dem som är minst opålitliga.

Olika DNA-tester till hjälp

För att hitta sina förfäder finns mtDNA-tester och yDNA-tester som kan hjälpa. Den som har finska förfäder i släktträdet med finska efternamn kan ha stor nytta av familjenamn och y-kromosom som ärvts från far till son. År 2009 var Jan med och startade ett skogsfinskt DNA-projekt med målet att samla in yDNA från så många manliga linjer tillbaka till de finländska förfäderna i skogen på 1600-talet som möjligt. Den finska och skogsfinska y-kromosomen skiljer sig avsevärt från norska och svenska manliga linjer. Det gör det lättare att avgöra att en person har en skogsfinsk eller finsk manslinje (det går inte att se skillnaden mellan dem). I presentationen visade Jan att projektet hade yDNA-linjer tillbaka till 91 olika finska efternamn och att 361 personer med skogsfinsk manslinje hade bidragit med ett yDNA-test.

Slutligen visade Jan flera exempel på hur man med hjälp av DNA kan bevisa släktskap och koppling till ett efternamn. Några exempel var Tossavainen, Kemppainen och Kukkoinen, som har manslinjer i Nya Sverige testade.

Konferensen i Göteborg var så till ända, och vi skiljdes åt för den här gången.

Text: Elisabeth Thorsell

Foto: Tor Eriksson, med bidrag av Jan Myhrvold

Redigering och vissa tillägg: Tor Eriksson

**Göteborgs
Stad**

FONDEN SVERIGE
FINLAND

Finlands honorära generalkonsulat
Göteborg

RIKSFÖRENINGEN
SVERIGEKONTAKT

TRYSIL FINNSKOG – de første generasjonene

Längst norrut i det Norsk-Värmländska finnskogsområdet ligger Trysil kommun, stor som Gästrikland. Där i den östra delen mot Dalarna och södra mot Värmland slog sig svenskfödda skogsfinnar ner för 350 år sen, därav också en ny bok. Jubiléet är som på många andra platser uppskjutet, men coronan kunde inte hindra bokproduktionen. En helt lokal produkt med lokalt förankrade författare och ett lokalt tryckeri. Søre Trysil och Tørberget's Historielag är stolta producenter och utgivare av boken som tryckts i 1000 exemplar och haft en rivstart i försäljningen.

Boken är unik på så sätt att det är en av få som försöker beskriva skogsfinnarna och deras liv, med deras egna glasögon. Den digitala trycktekniken har utnyttjats till fullo. På alla uppslag i den 248 sidiga, inbundna boken finns någon form av illustrationer: foton, teckningar, kartor, tabeller, statistik etc. Många ämnen som är generella för alla finnskogar beskrivs och här landar de alltid i vad som finns att berätta, se

och uppleva i Trysil. Kopplingarna till släkt och grannar söderut på svenska och norska sidan är också tydlig.

Innehållet är uppdelat på fyra avsnitt: Historien om finnene, Temaer og fordypning, Vedlegg og kilde-materiell och Slektslister. Den första berättar om den tidiga svedjebrukskulturen, vilka spår som finns i Finland, vägen till Trysil, Trysil före finnarna och om de nya invånarna och deras bosättning. Det andra avsnittet är inriktat på teman och fördjupningar för att öka förståelsen för vad skogsfinnarna var och stod för. Svedjebruket och byggnadskulturen har fått stor plats. Situationen i Trysil var speciell då alla brukarna tidigt blev ägare av sina gårdar med stora skogar. Finnarna vid Osensjøen med anslutning till Glomma, var omkring 1700 pionjärer i socknen på skogsdriftens område, med anställda huggare och flottare. Kapitlet om integrasjon visar en annan bild än den föräldrade negativa, byggd på sägner och myter.

Prästen skrev 1784 att Trysilfinnarna var minst lika välbärgade som bönderna och gjorde en unik, insiktsfull beskrivning av deras liv och levnadssätt. 28 släktnamn har dokumenterats, 250 platsnamn med koordinater finns med. Magi, begravningsstraditioner och bevarade finska biblar ges också utrymme.

I det tredje avsnittet visas de viktigaste källmaterialen. Några är kända sen tidigare, men flera har inte varit kända eller publicerade. Nya mer exakta datum för nedsättningsbrev, renskrivna och sammanställda tionde- och mantalslängder, protokoll från auktionen där de köpte sina gårdar, register över alla bouppteckningar från 1700-talet och en förteckning över tidiga finska nämndemän är en del.

Bokens sista del består av släktlistor för de första generationerna i Søre och Vestre Trysil. De rättar och kompletterar bristerna i Trysils ovanligt bra och innehållsrika bygdeböcker. Ny teknik, ökad tillgång till källmaterial och nätverksarbete har banat väg för detta.

Trysil hade då 20% skogsfinsk befolkning. Det är idag den socken på norska Finnskogen som har flest invånare i finnbyarna, ca: 900 personer eller 15%.

Text: Bo Hansson

«TRYSIL FINNSKOG - de første generasjonene»

Er nå til salgs flere steder: Norsk Skogfinsk Museum (Grue Finnskog), Glomdalsmuseet (Elverum), Coop Søre Osen og Nærbutikken Søre Trysil (Plassen). Pris: 450 kr.

Hvis du vil ha den tilsendt kan du bestille fra Søre Trysil Historielag, oppgi navn, adresse og betale 100 kr i tillegg for porto og emballasje. Konto: 1813 28 04253 eller VIPPS # 583862. Från Sverige kan du betala till konto 5379 0107778 eller Swish 070 3371704 "Bo Hansson". Svenskt porto inkl. emballage är 79 kr.

Boka er et helt lokalt Trysilprodukt, innbundet med 248 sider. Illustrasjoner på alle oppslag, bilder, tegninger, kart, statistikk, slektsnavn, stedsnavn, kildemateriale og slektslister.

Inneholder ny informasjon om skogfinnernes historie og levemåte generelt og Trysil spesielt.

Det er den første norske boka som er forsøkt skrevet med skogfinske "briller" som utgangspunkt.

Kan leses av alle finnskoginteresserte med stort utbytte.

Innhold

1. Trysilens historie	5	4. Kilde- og dokumentmateriale	207
1.1 Historien om finnene	5	4.1 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.2 Historien om Trysil	10	4.2 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.3 Historien om Trysil	10	4.3 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.4 Historien om Trysil	10	4.4 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.5 Historien om Trysil	10	4.5 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.6 Historien om Trysil	10	4.6 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.7 Historien om Trysil	10	4.7 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.8 Historien om Trysil	10	4.8 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.9 Historien om Trysil	10	4.9 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.10 Historien om Trysil	10	4.10 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.11 Historien om Trysil	10	4.11 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.12 Historien om Trysil	10	4.12 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.13 Historien om Trysil	10	4.13 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.14 Historien om Trysil	10	4.14 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.15 Historien om Trysil	10	4.15 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.16 Historien om Trysil	10	4.16 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.17 Historien om Trysil	10	4.17 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.18 Historien om Trysil	10	4.18 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.19 Historien om Trysil	10	4.19 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.20 Historien om Trysil	10	4.20 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.21 Historien om Trysil	10	4.21 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.22 Historien om Trysil	10	4.22 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.23 Historien om Trysil	10	4.23 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.24 Historien om Trysil	10	4.24 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.25 Historien om Trysil	10	4.25 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.26 Historien om Trysil	10	4.26 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.27 Historien om Trysil	10	4.27 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.28 Historien om Trysil	10	4.28 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.29 Historien om Trysil	10	4.29 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.30 Historien om Trysil	10	4.30 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.31 Historien om Trysil	10	4.31 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.32 Historien om Trysil	10	4.32 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.33 Historien om Trysil	10	4.33 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.34 Historien om Trysil	10	4.34 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.35 Historien om Trysil	10	4.35 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.36 Historien om Trysil	10	4.36 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.37 Historien om Trysil	10	4.37 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.38 Historien om Trysil	10	4.38 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.39 Historien om Trysil	10	4.39 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.40 Historien om Trysil	10	4.40 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.41 Historien om Trysil	10	4.41 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.42 Historien om Trysil	10	4.42 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.43 Historien om Trysil	10	4.43 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.44 Historien om Trysil	10	4.44 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.45 Historien om Trysil	10	4.45 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.46 Historien om Trysil	10	4.46 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.47 Historien om Trysil	10	4.47 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.48 Historien om Trysil	10	4.48 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.49 Historien om Trysil	10	4.49 Kilde- og dokumentmateriale	207
1.50 Historien om Trysil	10	4.50 Kilde- og dokumentmateriale	207

FINNSAM:s vårkonferens i Filipstads bergslag 28-30 maj 2021

Dalkarlssjöhyttan. Foto: Tor Eriksson

Två av finnehyttorna i Filipstads bergslag är Dalkarlssjöhyttan och Bosjöhyttan. År 2016 anordnades den senaste konferensen i FINNSAM:s region Bergslagen. När vi nu efter ett antal år återvänder hit anordnas vårkonferensen i östra Värmland. Som brukligt är varvas intressanta föredrag med trevliga utflykter i trakten, där vi lär känna bygdens folk.

I Filipstads bergslag var skogsfinnarna flitigt engagerade i bergshantering, vilket framgår av att här förekommer ett antal finnehyttor. Såväl Dalkarlssjöhyttan som Bosjöhyttan kommer att besökas under konferensen.

Mellan byarna Gräs och Bosjön sträcker sig den så kallade Finnvägen. Den leder förbi ett antal finntorp,

vilket vi också får veta mer om under vårt besök i trakten.

Förläggningen sker i Gammelkroppa skogsskola & konferens som är belägen mitt i den värmländska vildmarken vid sjön Yngens utlopp. Här finns Sveriges minsta högskola, vilken examinerar 25 skogstekniker vartannat år. Byn Gammelkroppa ligger 14 kilometer öster om Filipstad. Här finns en av traktens äldsta hyttor, upptagen i jordeboken från år 1540.

Mer information kommer längre fram, då det även blir möjligt att anmäla sig till konferensen.

Bosjöhyttan. Foto: Tor Eriksson

Informationsfilmer på gång

Två informationsfilmer om skogsfinnarna är under produktion och beräknas vara klara under 2020-21:

Skogsfinnarna - Kulturarvet i Gävleborg

Skogsfinnarna - Kulturarvet i Västernorrland

Finnskogsmuseets länkträd

Jag har fått förslaget att tipsa om "Länkar" på www.finnskogsmuseet.se

Där finns f.n. 97 länkar geografiskt grupperade. T.ex. kommer man direkt in på den skogsfinska bibliografin med f.n. 16 888 poster.

Maths Östberg

Skogsfinsk näverflätning

En studie om näverflätning i skogsfinskt, svenskt och finländskt perspektiv är tillförd länkbiblioteket på hemsidan till Finnskogsmuseet i Skräddrabo. Den ställer frågan, om det är en myt eller verklighet att näverflätning är en särskild specialitet för de skogsfinska bygderna, vilken infördes till Skandinavien med de flyttande östfinnarna på 1500- och 1600-talen.

Svaret diskuteras utifrån litteraturuppgifter och näverflätade föremål i museisamlingar.

Här skall endast avslöjas, att de äldsta näverflätade föremålen i Sverige är arkeologiska fynd från äldre järnåldern, medan arkeologiska fynd av näverflätning saknas i Finland.

Stig Welinder

Lär känna våra finnmarker

2009 bjöd Finnmarkens historiegrupp för första gången in till turer i Loos och Orsa finnmark på torsdagskvällar i juli månad under temat "Lär känna våra finnmarker" och underrubriken "Vi åker med egna bilar och med egen matsäck". Intresset var stort redan från början och det är ingen brist på platser att besöka så det har blivit nya turer varje sommar. Platserna presenteras av någon särskild vidtalad person eller av någon av gruppens medlemmar och den gemensamma fikapausen är ett givet och viktigt inslag.

Denna sommar satte "de rådande omständigheterna" sin prägel även på Historiegruppens turer. Det blev tre turer genomfördes under trivsamma former men med goda möjligheter till fysisk distansering.

Vi startade med en byvandring i Gruvbyn den 16 juli, under Loosveckan. Det dryga fyrtioalet deltagare fördelade sig på två grupper som började i varsin ände av sträckan. Skyltar med bilder och texter var uppsatta på flera ställen. Det fanns också berättare på några platser: Per Jonas Svensson vid Erik Linds och Söderströms, Allan Friberg vid Petters och Greger Hjärpsgård vid Hjärps. Bo Nilsson berättade om dem som bott och verkat utefter Gammelvägen.

Hjärps är en släktgård där den åttonde generationen nu tagit vid. På andra håll har människor och verksamheter växlat desto mer. Här har funnits affärer av olika slag, bageri, cykelverkstad, fattiggård, ålderdomshem, gästgiveri, bensinstation, kommunhus, folktandvård, bastu, hoppbacke, bank, café, skolbespisning, skolor, slakteri, skrädderi och mycket annat. Hus har brunnit, byggts upp och byggts om. Många olika människoöden har utspelat sig. Olga återvände till hembygden som änka efter ett mycket kort äktenskap i USA. Alfrida klarade försörjningen för sig och sina två pojkar genom att driva ett

café och ha hand om den första skolbespisningen. Anders och Selma i Petters fick 17 barn under åren 1871–1897. Från den gården liksom från Erik Linds avstyckades åtskilliga tomter för egna hem. Olof Hellströms monument i slutningen mitt emot ICA påminner om att metallen nickel upptäcktes i Los.

Boktipset för kvällen var *Gruvbyn genom 100 år*. Finns även att låna på Los bibliotek!

Den 23 juli åkte vi upp på fåbodskogen nordost om Los. Vid Digerkölsvallen möttes vi av Erik Nilsson och Leif Karlsson från Hovra som visade oss runt på vallen och berättade. Den har anor åtminstone från 1600-talet och brukades från början av bönder från Ljusdal. Hovrabönderna övertog den genom vallbyte i samband med skiftesreformerna på 1700-talet. Tidigare hade de, med risk för både människor och djur, färjat över till vallar norr om Ljusnan.

Erik Nilsson och Leif Karlsson guidade på Digerkölsvallen.

Digerkölsvallen var i aktivt bruk till och med 1948 men det bufördes också dit vid något senare tillfälle. Längre nåddes den endast via den kärrväg ännu är bevarad men på 1960-talet tillkom bilvägen. Runt omkring fanns 13 olika gässlor, dvs. områden dit djuren dag för dag fördes för bete i motsols turordning. Den fjortonde dagen började man om igen.

Vallen har ett högt läge på Vallsberget. Närmast är Digerkölen som gett vallen dess namn men i den fina kvällen såg vi långt över berg och åsar. Det syns att man ägnar mycket arbete åt att hålla marken öppen och underhålla byggnader och fastbandhagar. Tack vare den välhållna fåbodsmiljön är Digerkölsvallen förklarad både som byggnadsminne och som område av riksintresse för kulturmiljövården.

Ca 20 personer deltog i denna tur och en av oss fann att en anförvant skrivit sitt namn i en stuga för drygt 100 år sedan.

Greger Hjärpsgård berättade om släktgården Hjärps.

Fikapaus hör till på turerna, som här på Digerkölsvallen.

Sommarens sista tur som ägde rum den 30 juli gick till Ejheden. Byn ligger på näset mellan sjöarna Stor-Ejen och Lill-Ejen i norra delen av Ore socken. Här guidades vi av Olle Wixner Hübinette och Ammi Hansson.

Vid sjöarna finns spår av mänskligt liv redan från stenåldern men själva byn kom till när människor från Ovanåker, Björkberg, Alfta och Häven under 1820-talets nybyggarepok fann att platsen hade goda betingelser för odling, inte minst vad gällde potatis. Som mest bodde ca 120 personer, fördelade på 10 gårdar med totalt 17 hushåll, i byn. Man hade goda relationer med den närmaste grannbyn Häven. Skolan hölls växelvis i Häven och Ejheden. När det var skola i Häven var barnen från Ejheden inkvarterade där och vice versa. Dock blev byns blomstringstid kort. Skolan lades ned 1922, sedan barnantalet sjunkit till två elever. Den siste bofaste lämnade Ejheden 1966.

Ett fönster på Digerkölsvallen.

På begravningsplatsen som kom till på 1840-talet fick vi höra om dem som fått sin sista vila där. Strax nedanför, på en udde i sjön, placerades en fint formad stenbänk i samband med att Sveaskog avsatte ett 6 900 ha stort område som ekopark. Av husen i byn finns några kvar och genom att Landskapet hålls öppet av betande djur kan man ana var de övriga gårdarna legat. Bl. a det lilla skolhuset kan hyras för övernattnig. Ejheden besöktes för övrigt av fisketurister redan 1918.

Dagen hade varit regnig men så länge som vi var utomhus, var det faktiskt uppehållsväder. Olle hade ordnat för fikapaus i ett av byns båthus (med värme från gasolkamin) och medan vi satt där kom det en skur. Under fikat berättade Rune Kallberg från Edsbyn litet om livet i äldre tid på skogarna och Olle spelade några låtar på fiol. Vi var totalt ca 20 stycken varav åtminstone hälften hade anknytning till Ejheden så det blev många funderingar och bidrag också från deltagarna.

Historiegruppen vill rikta ett varmt tack till dem som tog emot oss och berättade och till dem som deltog i årets turer. Vi hoppas på nya turer kommande sommar! Och året runt finns finnmarkssamlingen på Los bibliotek, även sökbar via webben: finnbasen.ljusdal.se.

Text: Eva Jernqvist, foto: Eli Hynne

I Ejheden fanns det även fina skyltar med information. Här kunde man läsa om begravningsplatsen.

En avstigning gjordes förra året vid gården Hacketorp i Kila socken. Foto: Tor Eriksson, Örebro.

FINNSAM-seminarium på Kolmården 24-25 april 2021

Förra året anordnades ett seminarium på Fredagården i Getå för dem som ville lära känna området Kolmården lite bättre. FINNSAMs medlemmar samlades lördagen 26 och söndagen 27 oktober 2019, för att lyssna till föredrag och göra en utfärd i området. Vi besökte gårdar på landskapet Södermanlands sida av Kolmården.

Nu finns intresse av en återsamling på våren 2021, då vi åter håller till på Fredagården. Anläggningen ligger väldigt vackert ovanför Bråviken, vilket vi hoppas blir lättare att njuta av under en vårlig träff. Seminariet avhålls lördagen 24 och söndagen 25

april 2021. Vi kommer då att göra en utfärd i landskapet Östergötlands bit av Kolmården. Den här gången inriktar vi oss även mer konkret på hur forskningen kring (skogs)finnarnas historia i Kolmården ska bedrivas. Det är även angeläget att se finnarnas historia i perspektiv till hur omgivningen såg ut. Vad fanns före finnarna?

Mer information med chans till anmälan kommer längre fram!

Utflykt till Hindriks

De samverkande föreningsordförandena Mats Nilsson, Finnskogens Vänner (med micken) och Maths Östberg, Finnskogsriket vid utflykten till Hindriks vid Kölsjön på Bollnäs Finnskog 8/7. I bakgrunden sitter Ingvar "Kula" Jansson i ivrig väntan på att få berätta om dubbelmordet i augusti 1965, där hans moster Ulla var ena mordoffret.

Foto: Tord Hedberg

Stora Digerlidens ria renoverad

Vid Stora Digerliden på Nås finnmark har den över 200 år gamla torkrian varsamt renoverats.

Historiens vingslag känns nära vid de vackert belägna finnbostället (Bössmens) där Roland Axelsson och hans familj återupprättat och bevarat det som en gång byggdes upp av de finska invandrarna från 1600-talet och framåt.

Den bastuliknande byggnaden användes för att torka svedjeråg.

Roland Axelsson hoppas nu att gårdens torkria ska överleva många hundra år till.

Odling av svedjeråg var en viktig del i hushållningen för de så kallade skogsfinnarna. Vid regniga höstdagar var det svårt att torka säden och för att överleva och klara detta gjorde de som de gjort hemma i Finland, nämligen uppförde torkrior.

1948-49 byggdes den nya skogsbilvägen till Digerliden och samtidigt drog man även telefonledningar till byn.

En naturlig förklaring till att man valde en plats långt från andra byggnader, var att brandrisken var stor när man eldade i rian. Det är även förklaringen till att gårdens ria har sin plats på ången ner mot Digerlidstjärn

– Vad man vet finns det bara den här och en i Bingsjö och Grangärde bevarade i sin ursprungliga miljö här i länet, berättar Roland Axelsson.

Torkriorna hade ingen skorsten och röken släpptes ut genom vädringsluckor under torkningsprocessen.

Höjden på rian var viktig för att de långa kärvarna skulle få plats med axen uppåt på de långsgående stängerna en bit från taket. I hörn innanför dörren kan man även se stenrösugnen. Genom att elda på stenen fick man en jämn värme som varade så länge stenen var varm.

– Man kan tydligt se på de sotiga stockarna hur röken låg här i rian och att värmen spred sig uppåt och fukten vädrades ut genom de små luckorna, berättar Roland Axelsson.

Innanför dörren eldade man i en stenrösugn.

I sommar har hela huset lyfts och man har bland annat bytt ut fem stockar och reparerat fem. Taket har åtgärdats och rian har fått ny takplåt. Arbetet har utförts av Timring- och byggnadsvård från Järna. Roland Axelsson och hans familj har bland annat lagt nytt golv.

En dendrokronologisk undersökning som utförts av Torbjörn Axelsson från Björbo visar att rian byggdes troligen 1814.

I början av 1960-talet avfolkades den vackert belägna finnmarksbyn. Nu har byggnader och ängs- och odlingsmarken återskapats på ett omsorgsfullt sätt.

Restaureringen har möjliggjorts med "Bidrag till vård av värdefull kulturmiljö" av länsstyrelsen i Dalarna och egen insats av Roland och Rose-Marie Axelsson.

– Nu känns det fantastiskt roligt att rian kommer att finnas kvar i några hundra år till, säger Roland Axelsson.

På gårdstunet och längre ned mot tjärnen finns även en smedja och rökbastu som står i ursprungligt skick.

Vid gården Klings odlar Jonny Axelsson bland annat finnråg på de marker han återställt.

Namnet Bössmens kommer av att bössmeden Johannes Matsson var verksam vid gårdens smedja i slutet av 1800-talet och en bit in på nästa sekel. Han tillverkade bland annat olika vapen.

Någon gång under 1600-talet kom de första nybyggarna för att bryta mark och bosätta mitt i de djupa skogarna. Som mest var det fem hushåll i byn som länge var väglös.

Under 1960-talet flyttade man från gårdarna och i snabb takt började åkrar och ängar att växa igen. Några decennier senare köpte Roland och hans familj Bössmens och lite senare köpte hans bror Jonny Axelsson gården Klings och snart började det att hända saker. Ambitionen att återupprätta den kultur som de finska invandrarna byggt upp i skogsbygderna har de levt upp till med råge. Förra året fick de ta emot Vansbro kommuns naturpris. Båda växte upp i Lövhagen på Nås finnmark, cirka sju kilometer skogsvägs från Digerliden.

Det gamla finska namnet på byn lever fortfarande kvar i Stora Digerliden.

Rågen staplades och torkades i rian.

Text och foto: Leif Olsson. Artikeln publicerades i Falu-Kuriren 22 september 2020.

IN MEMORIAM

En av FINNSAMs trotjänare har lämnat oss efter en kort kamp mot aggressiv cancer. Mary Tangen i Tørberget föddes 1949 i arrendetorpet "Koja" i Rådelsbråten, Norra Finnskoga. De första åren växte hon upp i en av Värmlands mest avlägsna glesbygder, ett torp i väglöst land. Huset låg 20 meter från riksgränsen, som man korsade på väg till vedboden i Norge. Efter föräldrarnas sjukdom tvingades man flytta till lättare arbete i tätbebyggda trakter. Faderns nya spelstyrare-arbete förde dem till gruvbyn Källbotten, strax norr om Ludvika.

Efter skolgång och yrkesutbildning till tekniskt ritbiträde, förde kärleken henne till Oslo. Maken kom från hennes mors födelseby Tørberget i Trysil, där familjen byggde fritidshus. Till hans föräldrahem i granngården flyttade de, med två barn, tjugo år senare, 1989. Då hade hon sen femton år släktforskat och intresserat sig för den skogsfinska kulturen. Trysilboka är en av de bästa hembygdsböckerna alla kategorier och skapade intresse, samtidigt som hon kunde följa släkten till de första finska nybyggarna. Traditioner fanns levande i byn, samt på både mors och fars sida. Hon och maken Olav var drivande i arbetet med att starta Tørbergets Historielag 1998 och uppdateringen av Trysilboka 2001. Då hade hon också tillsammans med sin bror hunnit organisera en uppskattad Finlandsresa i fädrens spår, med 50-talet deltagare från byn. Vid samma tid blev hon vara/suppleant i FINNSAMs ledningsgrupp, senare ordinarie ledamot och kassör för den norska verksamheten. År 2003 arrangerade Tørbergets Historielag den första FINNSAM-konferensen i Trysil. Hon var också den i styrelsen som administrerade den största konferensen någonsin, i Søre Trysil 2017. Det stora engagemanget ledde också till styrelseuppdrag i Solør-Värmland Finnkulturforening, Norske Skogfinske Interesser och Slekt og Data. Arbetet förs nu vidare av dottern som idag är leder/ordförande i Tørberget Historielag.

Mary fick sitt trista sjukdomsbesked i mars. Precis som hon önskade fick hon gå till den sista vilan i hemmet tillsammans med sina närmaste, tack vare en fantastisk kommunal hemsjukvård.

Hon sörjs främst av maken Olav, dottern Gunilla, sonen Kjell-Olav med familj och brodern Bo Hansson med familj. De tackar FINNSAM och medlemmarna för blommor och deltagandet i sorgen.

De första åren i Rådelsbråten var hunden Sickan Marys enda lekkamrat. De hade båda bjällror på sig för att de vuxna skulle kunna höra dom. Staketet på bilden hade en föregångare, som Lantmäteriets gränsuppsyningsmän rev 1727, för att det stod för nära riksgränsgatan

**... För dig som är intresserad av
skogsfinsk kultur och historia....**

www.finnsam.org